

KERKENORDENING

in de Generale Synode der Nederlandse Kerken, vergaderd te
Middelburg, gesteld anno 1581 in Juni 1)

I.

Om goede orde in de gemeente Christi te onderhouden, zijn daarin nodig de diensten, opzicht der leer, sakramenten en ceremonien, samenkomsten en christelijke straf, waarvan hierna zal gehandeld worden.

Van de Diensten.

II.

De diensten zijn vierderlei: Der dienaren des Woords, der doktoren, ouderlingen en diakenen.

III.

Het zal niemand, alhoewel hij een doktor, ouderling of diaken is, geoorloofd zijn de dienst des Woords of der sakramenten te betreden, zonder wettig daartoe beroepen te zijn. En wanneer iemand daartegen doet, en meermalen vermaand zijnde, niet afstaat, zo zal de classe oordelen of men hem voor een scheurmaker verklaren of op enige andere wijze straffen zal.

IV.

De wettelijke beroeping dergenen die tevoren in de dienst niet geweest zijn, bestaat ten eerste in de verkiezing, dewelke geschieden zal door de kerkeraad en diakenen, mitsgaders het oordeel der classe, of van twee of drie naastgezeten dienaren, met bidden en vasten. Ten andere in het examen of onderzoeking, beide der leer en des levens, hetwelk bij dezelve staan zal van welken zij verkoren werden; welverstaande, dat nieuwelingen, mispriesters, monniken, en die anderszins enige sekte verlaten hebben, niet zullen toegelaten worden, voordat ze ettelijke maanden lang beproefd zijn. Ten derde in de approbatie en goedkenning, beide der overheid, doende professie van de gereformeerde

1) Manuscript Den Brielle.

religie (derwelke hij aangegeven zal worden), en de ganse gemeente, wanneer de naam des dienaars de tijd van veertien dagen in de kerk verkondigd zijnde, geen hindernis daartegen gekomen is. Ten laatste in de bevestiging in de gemeente, dewelke met behoorlijke stipulatiën en afvragingen, zo het de gelegenheid der kerk lijden kan, met handoplegging, hetzij in de kerk openlijk, of, naardat het gelegen is, in de kerkeraad of de classe, doch dat het altijd met openbare gebeden toegaan zal.

V.

Die nu alrede in de dienst des Woords is, en tot een andere gemeente beroepen wordt, zal met gebeden en het geven der rechterhand der gemeenschap ontvangen worden. En men zal niemand der gemeente tegen haar dank opdringen.

VI.

Een dienaar des Woords, wettelijk beroepen zijnde, is aan de kerke Christi zijn leven lang verbonden, alzo dat hij, zolang de gemeente bestaat, dewelke hij dient, zijn dienst niet onderlaten, noch enige beroeping des levens aannemen mag, zonder het oordeel der Partikuliere Synode.

VII.

Men zal niemand tot de dienst des Woords beroepen, zonder hem in een kerk te stellen, die hij dienen zal, aan dewelke hij zonder konditie verbonden is, zal in geen andere kerk dienst mogen aannemen, dan door het oordeel en konsent der classe, daarmede beide de kerk en de dienaar tevreden zal moeten zijn. Voorts zal niemand geoorloofd zijn te prediken, hier en daar gaande, niet hebbende een zekere plaats buiten konsent en autoriteit der Synode of classe. Gelijk ook niemand in een andere kerk enige predikatie zal mogen doen, zonder bewilliging der classe.

VIII.

Der dienaren ambt is in de gebeden en de bediening des Woords, aan te houden, de sakramenten uit te richten, en ten laatste met de ouderlingen de kerkelyke discipline te oefenen, en te bezorgen, dat alles eerlijk en met orde geschiede.

IX.

Onder de dienaren des Woords zal een gelijkheid gehouden worden, aangaande de lasten huns dienstes, mitsgaders ook in andere dingen zoveel mogelijk is, volgende het oordeel des kerkeraadts, en des van node zijnde, der classe, hetwelk ook in de ouderlingen en diakenen te onderhouden is.

X.

De gemeenten zullen zorg dragen, dat hun dienaren behoorlijk onderhoud gegeven worde. En wanneer zij hierin haar plicht niet doen, dan zal de classe oordelen of zij vandaar te nemen zijn.

XI.

Wanneer het geschiedt, dat een getrouw dienaar, door ouderdom of krankheid gebroken zijnde, zijn ambt niet langer bedienen kan, zo zal het der gemeente toestaan te bezorgen, dat hem ex bonis publicis zoveel toegelegd worde, dat hij de rest zijns levens eerlijk en bekwamelijk doorkomen moge. Dat ook de weduwen en wezen der dienaren niet vergeten worden.

XII.

De gemeenten zullen toezien, dat er professoren en schoolmeesters zijn, die niet alleen de vrije kunsten en spraken leren, maar ook de theologie en de katechismus en hun toehoorders en discipelen in de vreze Gods onderwijzen.

XIII.

Het ambt der doktoren in de theologie is de Heilige Schriftuur uit te leggen, en de zuivere leer tegen de ketterijen en dwalingen voor te staan.

XIV.

De gemeenten zullen arbeiden, dat er studenten in de theologie zijn, die ex bonis publicis onderhouden worden. Men zal ook in de gemeenten, daarin men bekwame personen heeft, het gebruik der propositiën aanstellen, opdat zij door zulk een oefening tot de dienst des Woords bereid mogen worden.

XV.

De ouderlingen zullen door het oordeel des kerkeraadts en der diakenen verkoren worden, zodat het naar de gelegenheid van een iedere kerk vrij zal staan zoveel ouderlingen als er van

node zijn der gemeente voor te stellen, om van dezelve (tenware dat er enig beletsel voorviel), geapprobeerd en goedgekend en met openbare gebeden bevestigd te worden. Of een dubbel getal, om het halve deel bij de gemeente geapprobeerd, op dezelfde wijze in de dienst te bevestigen.

XVI.

Der ouderlingen ambt is, behalve hetgeen dat boven gezegd is, dat zij met de dienaren des Woords gemeen hebben: opzicht te nemen, dat de dienaren mitsgaders hun andere medehelpers en de diakenen hun ambt getrouwelijk bedienen; en wanneer het gaat tegen het bedienen van des Heeren Avondmaal, degenen, die zich tot hetzelfde begeven hebben, te gaan bezoeken, opdat zij zich te beter daartoe bereiden.

XVII.

Dezelfde wijze, die van de ouderlingen gezegd is, zal men ook onderhouden in de verkiezing, approbatie en bevestiging der diakenen.

XVIII.

Der diakenen eigen ambt is de aalmoezen en de andere armen-goederen naarstiglijk te verzamelen en dezelve getrouwelijk en vlijtelyk, naar de eis der behoeftigen, beide der ingezetenen en der vreemdelingen, met gemeen advies uit te delen; de benaauwden te bezoeken en te vertroosten, en wel toe te zien, dat de aalmoezen niet misbruikt worden. Waarvan zij rekening zullen doen in de kerkeraad, of ook (zo iemand daarbij wil zijn), voor de gemeente, op zulk een tijd als het de kerkeraad goedvinden zal.

XIX.

De ouderlingen en diakenen zullen twee jaar dienen, en alle jaar zal het halve deel veranderd, en anderen in de plaats gesteld worden, tenware dat de gelegenheid en het profijt eniger kerken anderszins vereisten.

Van de Kerkelijke Samenkomsten.

XX.

Vierderlei kerkelijke samenkomsten zullen onderhouden worden: de kerkeraad; de classikale vergadering; de Partikuliere Synoden en de Generale of Nationale Synode.

XXI.

In deze vergaderingen of samenkomsten zullen geen andere dan kerkelijke zaken (en hetzelfde op kerkelijke wijze), gehandeld worden.

XXII.

In meerdere vergaderingen zal men niet handelen dan hetgeen in mindere niet heeft kunnen afgehandeld worden, of dat tot de kerken der meerdere vergaderingen in het gemeen behoort.

XXIII.

Zo iemand zich beklaagt, door de uitspraak der mindere vergadering verongelijkt te zijn, die zal hetzelfde tot een meerdere beroepen mogen. En hetgeen, dat bij de meeste stemmen goedgevonden is, zal voor bondig en vast gehouden worden, tenzij dat het bewezen worde, te strijden tegen het Woord Gods, of tegen de artikelen in onze Generale Synode besloten, zolang dezelve door geen andere Generale Synode veranderd zijn.

XXIV.

De handelingen aller samenkomsten zullen van de aanroeping des Naams Gods aangevangen en met een dankzegging besloten worden.

XXV.

Die tot de samenkomsten afgezonden worden, zullen hun kredentiebrieven en instrukties, ondertekend zijnde van degenen die hen zenden, medebrengen; en dezen zullen alleen keurstemmen hebben.

XXVI.

In alle samenkomsten zal bij de praeses een scriba gevoegd worden, om naarstiglijk op te schrijven hetgeen waardig is aangekend te zijn. Het ambt van de praeses is voor te stellen en te verklaren, hetgeen te handelen is; toe te zien, dat een iegelijk zijn orde houde in het spreken; de kibbelachtigen en die te heftig zijn te bevelen, dat ze zwijgen, en over dezelve, geen gehoor gevende, de behoorlijke censuur te laten gaan. Voorts zal zijn ambt uitgaan, wanneer de samenkomst scheidt.

XXVII.

Hetzelfde zeggen heeft de classe over de kerkeraad, hetwelk de Partikuliere Synode heeft over de classe en de Generale Synode over de Partikuliere.

XXVIII.

In alle kerken zal een kerkeraad zijn, bestaande uit dienaren des Woords en ouderlingen, dewelke ten minste alle weken eens, samenkomen zullen, alwaar de dienaar, of de dienaars (zo er meer zijn, bij gebeurte) presideren zal en de aktie regeren.

XXIX.

Insgelijks zullen de diakenen alle weken tezamen komen om van de zaken, hun ambt betreffende, te handelen.

XXX.

De classikale vergaderingen zullen bestaan uit ettelijke genaauwkeurde kerken, dewelke een dienaar en een ouderling ter plaatse en tijde bij hen in het scheiden van elke vergadering goed gevonden (zo nochtans dat men het boven de drie maanden niet uitstelt) daarheen afvaardigen zullen. In deze samenkomsten zullen de dienaars bij gebeurte, of anderszins die van dezelve vergadering verkoren wordt, presideren, zo nochtans, dat dezelve tweemaal aaneen niet zal mogen verkoren worden. Voorts zal de praeses onder andere een iegelijk afvragen, of zij in hun kerken hun kerkeradsvergaderingen houden, of de kerkelijke discipline geoeffend wordt; of de armen en de scholen bezorgd worden; ten laatste of er iets is, daarin zij het oordeel en hulpe der classe tot rechte instelling hunner kerk behoeven. De dienaar, die het in de voorgaande classe opgelegd was, zal een korte predikatie uit Gods Woord doen, van welke de anderen oordelen, en zo daar iets in gebreekt, aanwijzen zullen. Eindelijk zullen in de laatste vergadering voor de Partikuliere Synode verkoren worden, die op dezelve Synode gaan zullen.

XXXI.

In het einde van de classikale vergadering en andere meerdere samenkomsten zal men censuur houden over degenen, die iets strafwaardigs in de vergadering gedaan of de vermaningen der mindere samenkomsten versmaad hebben.

XXXII.

De kerk, in dewelke de classe, idem de Partikuliere of Generale Synode samenkomt, zal zorg dragen, dat zij de akten der voorgaande vergadering op de naastkomende bestelle.

XXXIII.

De instruktiën der dingen, die in de meerdere vergaderingen te handelen zijn, zullen niet uitgeschreven worden, voordat de

besluitingen der voorgaande Synode gelezen zijn, opdat hetgeen eens afgehandeld is, niet wederom voorgesteld worde, tenware dat men het achtte veranderd te moeten zijn.

XXXIV.

Alle jaren, tenware de nood een kortere tijd vereiste, zullen vier of vijf of ook meer genabuurde classen tezamen komen, tot welke Partikuliere Synode uit iedere classe twee dienaars en twee ouderlingen afgevaardigd zullen worden. In het scheiden zowel der Partikuliere als Generale Synode zal een kerk verordend worden, dewelke last hebben zal om met advies der classe de tijd en de plaats der naaste Synode te stellen.

XXXV.

De Nationale Synode zal ordinaarlijk alle drie jaren eens gehouden worden, tenware dat er een dringende nood ware, om de tijd korter te nemen. Tot deze zullen twee dienaars en twee ouderlingen uit elke Partikuliere Synode beide der Duitse en der Waalse sprake afgezonden worden. Voorts zal de kerk, die last heeft om de tijd en de plaats der Generale Synode te benoemen, zo dezelve binnen de drie jaren te beroepen ware, haar Partikuliere Synode vergaderen, hetzelve ook der naastgelegener kerk, die van een andere sprake is, laten weten, dewelke vier personen daarheen zenden zal, om met gemeen advies van tijd en plaats te besluiten. Dezelfde kerk, die verkoren is om de Synode Generaal samen te roepen, wanneer zij met de classe beraadslagen zal, zal hetzelve de Generale Staten in tijds te kennen geven, opdat met hun weten, en, zo het hun gelieft, enigen tot de classe te zenden, van de zaak besloten worde.

XXXVI.

Alzo in de Nederlanden tweeerlei sprake gesproken wordt, is goed gevonden, dat de kerken der Duitse en Waalse sprake op haar zelve haar kerkeraad, classikale vergaderingen en Partikuliere Synoden hebben.

Van de Leer, Sakramenten en Ceremoniën.

XXXVII.

De dienaars des Woords, ouderlingen en diakenen, idem de professoren in de theologie (hetwelk ook de andere professoren wel betaamt) en de schoolmeesters zullen de belijdenis des geloofs der Nederlandse kerken ondertekenen.

XXXVIII.

Niemand zal zich onderwinden enig boek of geschrift van hem of van een ander gemaakt of overgezet, handelende van de religie, te drukken of anderszins uit te geven, dan hetzelfde voor henen doorzien en goed gekend zijnde van de dienaren des Woords zijner Partikuliere Synode, of professoren der theologie onzer belijdenis.

XXXIX.

Het verbond Gods zal aan de kinderen der gedoopte christenen met de doop, zo haast men de bediening deszelve hebben kan, bezegeld worden, en dat in openbare verzameling, wanneer Gods Woord gepredikt wordt. Doch ter plaatse, daar niet zovele predikatiën gedaan worden, zal men een zekere dag ter weke verordenen om de doop extra-ordinaarlijk te bedienen, zo nochtans, dat hetzelfde zonder predikatie niet geschiede.

XL.

De vader zal zijn kind ten doop presenteren. En in de gemeenten, daar men neffens de vader ook gevaders of getuigen bij de doop neemt (welk gebruik niet lichtvaardiglijk te veranderen is) betaamt het, dat men neme die de zuivere leer toegedaan en vroom van wandel zijn.

XLI.

De dienaars zullen in het dopen het formulier van de instelling en het gebruik des doops, hetwelk tot dien einde beschreven is, gebruiken.

XLII.

De namen der gedoopten mitsgaders der ouders en getuigen, zullen van de dienaren opgetekend worden.

XLIII.

Men zal niemand ten Avondmaal des Heeren toelaten, dan die naar de gewooneheid der kerk, tot welke hij zich voegt, belijdenis der gereformeerde religie gedaan heeft, mitsgaders hebbende getuigenis eens vromen wandels, zonder welke ook degenen, die uit andere kerken komen, niet toegelaten zullen worden.

XLIV.

Een iedere kerk zal zulk een manier van bediening des Avondmaals houden, als zij oordeelt tot de meeste stichting te dienen;

welverstaande nochtans, dat de uitwendige ceremoniën in Gods Woord voorgeschreven, niet veranderd en alle superstitie vermeden worde.

XLV.

Het Avondmaal des Heeren zal, ten twee maanden eens, zoveel mogelijk gehouden worden, doch ter plaatse daar nog geen kerkelijke ordening is, zal men eerst ouderlingen en diakenen stellen.

XLVI.

In middelmatige dingen zal men de buitenlandse kerken niet verwerpen, die een ander gebruik hebben dan wij.

XLVII.

De kerken, in welke het gebruik der avondgebeden is, zullen dezelve mogen houden; maar daar ze nog niet ingesteld zijn, zal men ze niet inlaten, tenware in tijden van gemene nood. Doch daar men ze begeert weg te nemen, zal hetzelve niet zonder oordeel der classe, mitsgaders van de overheid der gereformeerde religie toegedaan, geschieden.

XLVIII.

Daar de lijkpredikaties niet zijn, zal men ze niet instellen, en daar ze nu alrede zijn aangenomen, zal naarstigheid gedaan worden, om dezelve door de gevoeligste middelen af te doen.

XLIX.

In tijden van oorlog, pestilentie, dure tijd, zware vervolging der kerk, en andere algemene zwarigheden zullen bid- en vastendagen door het oordeel der gemeente en met bewilliging der overheid, doende professie van de gereformeerde religie, aangesteld en geheiligd worden.

L.

De gemeenten zullen arbeiden bij haar overheden, dat de feestdagen, uitgezonderd de zondag, Kerstdag en Hemelvaartsdag, afgedaan worden. Maar ter plaatse, daar meer feestdagen door het bevel der overheid gehouden worden, zullen de dienaars arbeiden, dat ze met prediking de onnutte en schadelijke ledigang in een heilige en nuttige oefening veranderen.

LI.

De psalmen Davids zullen in de kerk gezongen worden, latende die gezangen, die men in de Heilige Schrift niet vindt.

Van het Huwelijk.

LII.

De huwelijkse ondertrouw zal geschieden „per verba praesenti”, simpelijk en zonder konditie. En wettelijk geschied zijnde, zullen ze niet mogen ontbonden worden, al ware het, dat beide partijen daarin bewilligden.

LIII.

De heimelijke beloften zullen van geen waarde zijn; wanneer namelijk degenen, die onder de macht hunner ouders of voogden staan, zonder bewilliging derzelve handtrouwen, of die ook, zich zelfs zijnde, zulks doen, zonder enige getuigen aan beide zijden.

LIV.

Het zal wel staan, dat een dienaar of ouderling bij de ondertrouw gevonden worde, opdat (hij), eer hij de belofte aan beide zijden afneemt, uit zekere getuigenissen verneme (zo zij zichzelf niet zijn) of het met bewilliging der ouders geschiedt; of het huwelijken niet verboden is door een graad van bloedverwantschap of zwagerschap; ten laatste of zij aan iemand anders gehuwd en verloofd zijn.

LV.

De namen dergenen, die zich ten echten state begeven willen, zullen op drie zondagen van de predikstoel verkondigd worden; hetwelk geschieden zal ter plaatse daar de kontrahenten wonen, en ter plaatse daar de geboden gegeven zijn, zullen zij tezamen gegeven worden. Doch die elders begeren te trouwen, zullen hetzelfde mogen doen, mits medebrenkende zekere getuigenissen, dat hun geboden gegeven zijn.

LVI.

Hoewel in het Woord Gods de weduwen geen zekere tijd van herhuwelijken beschreven is, nochtans, dewijl het haar gebiedt in de Heere te huwelijken, zo lijdt het de eerbaarheid, ja ook de burgerlijke onderscheiding der geslachten niet, dat zij zich vóór vier en een halve maand tot een ander huwelijk begeven.

LVII.

Indien iemand van zijn echte-gade om echtbreuks wille gegaan zijnde, met dezelve niet wederom verenigen en zich tot een ander huwelijk begeven wil, zo zal de kerkeraad (wanneer hij de

echtbreuk wettelijk voor de overheid (geprobeerd heeft) verklaren, dat zulks in het Woord Gods geoorloofd is.

Van de censuren en kerkerlijke vermaningen.

LVIII.

Gelijkerwijs de christelijke straf geestelijk is, en niemand van het burgerlijk gerecht en de straf der overheid bevrijdt, alzo ook worden benevens de burgerlijke straffen de kerkelijke censuren vereist, om de zondaar met de kerk en zijn naaste te verzoenen, en de ergernis uit de gemeente Christi weg te nemen.

LIX.

Wanneer iemand dan tegen de zuiverheid der leer of de vroomheid des wandels zondigt, zoverre als het heimelijk is, en geen openbare ergernis gegeven heeft, zo zal de regel onderhouden worden, welke Christus duidelijk voorschrijft, Matth. 18.

LX.

De heimelijke zonden, waarvan de zondaar bij een bijzonder of voor twee of drie getuigen vermaand zijnde, berouw heeft, zullen voor de kerkeraad niet gebracht worden.

LXI.

Zo iemand van een heimelijke zonde van twee of drie vermaand zijnde geen gehoor geeft, of anderszins een openbare zonde bedreven heeft, zulks zal de kerkeraad aangegeven worden.

LXII.

Zo wie hardnekkiglijk de vermaning des kerkerads verwerpt, idem, die openbare of anderszins een grove zonde heeft gedaan, zal van het Avondmaal des Heeren afgehouden worden. En indien hij, afgehouden zijnde, na verscheidene vermaningen geen teken van boetvaardigheid bewijst, zo zal men in het laatste tot de uiterste remedie, namelijk de afsnijding komen, volgende de forme bij de gemeente aangenomen. Doch zal niemand afgesneden worden, dan met voorgaand advies der classe.

LXIII.

Van zonden, die van haar naturewege, of door verachting der kerkelijke vermaningen in het openbaar gekomen zijn, zal de

verzoening, (wanneer men zekere tekenen der boetvaardigheid ziet), in zulk een forme en manier als tot stichting van iedere kerk het bekwaamst zal geoordeeld worden, openbaarlijk geschieden.

LXIV.

Wanneer de dienaren, ouderlingen of diakenen een openbare grove zonde bedrijven, die der kerke schandelijk, of ook bij de overheid strafwaardig is, zo zullen wel de ouderlingen en diakenen terstond door voorgaand oordeel des kerkeraads derzelver en der naastgelegener gemeente van hun dienst afgezet, maar de dienaren van hun dienst opgeschort worden. Maar of zij geheel uit de dienst af te zetten zijn, zal in het oordeel der classe staan.

LXV.

Voorts, onder de zonden, die waardig zijn met opschorting of afzetting van de dienst gestraft te worden, zijn deze de voornaamste: Valse leer of ketterij; openbaarlijke scheurmaking; openbaarlijke blasfemie; Simonie, trouweloze verlaten Zijns dienstes of indringing in eens anders dienst, meinedigheid, echtbreuk, hoererij, dieverij, geweld, gewoonlijke dronkenschap, vechterij, vuil gewin, kortelijk alle zonden en grove feiten, die de auteur voor de wereld eerloos maken, en in een ander gemeen lidmaat der kerk de afsnijding waardig zouden gerekend worden.

LXVI.

De dienaars des Woords, ouderlingen en diakenen, zullen voor het houden des Avondmaals onder zich de christelijke censuur oefenen, en onderzoeking doen, zo van leer als van leven.

LXVII.

Degenen, die uit de gemeente vertrekken, zal een attestatie en getuigenis huns wandels bij advies des kerkeraads medegegeven worden. Voorts zal de armen, om genoegzame oorzaken vertrekende, van de diakenen bijstand gedaan worden zoveel hun nodig is, ter plaatse toe, daar zij gaan willen, hetwelk zij op hun attestatie tekenen zullen.

LXVIII.

Geen kerk zal over andere kerken, geen dienaar over andere dienaren, geen ouderling of diaken over andere ouderlingen of diakenen enige heerschappij voeren.

LXIX.

Deze artikelen, de wettelijke orde der kerk aangaande, zijn alzo gesteld en aangenomen met gemeen advies en akkoord, dat zij, zo het profijt der kerken anders eiste, veranderd, vermeerderd of verminderd mogen en behoren te worden. Het zal nochtans geen bijzondere gemeente, classe of Synode toestaan, zulks te doen, maar zullen naarstigheid doen, om die te onderhouden, totdat anders van de Generale of Nationale Synode verordend worde.

Onder stond:

ARNOLDUS CORNELII, Synodi Praeses.
MICHAEL PANNELIUS, Synodi Scriba.
MARTINUS LYDIUS.
HENRICUS CORQUTIUS.

De partikuliere of bijzondere vragen

verhandeld en beantwoord in de Synode Generaal, gehouden te
Middelburg in Zeeland, de 29e mei en daarna anno 1581 1)

1. Op de vraag, of het niet goed ware de artikelen der laatste Dordrechtse Synode te overzien, en daaruit te trekken een korpus disciplinae of kerkenordering, om de overheid gepresenteerd en door de autoriteit derzelve bevestigd te worden? Is geantwoord ja; en zijn hiertoe enigen verordend, bij dewelken het voorzeide gedaan zijnde, is voorts goed gevonden, dat al hetgeen uit de artikelen in dat korpus disciplinae niet ingelijfd was, tot de partikuliere kwestien gebracht zoude worden, als hierna volgt.
2. Of men degenen, die in de aanvang met de lichtsten en niet ten volle onderzocht zijnde, tot de dienst des Woords toegelaten zijn, wederom zal examineren? Is geantwoord, dat hetzelve in het gemeen wel geraden schijnt te wezen, doch of men zulks doen zal, staat de classe te oordelen.
3. Of de dienaars, welke uit de Universiteit van Leiden of enige andere professie doende van de gereformeerde religie, geroepen worden, van de classe moeten onderzocht wezen? Antwoord: Het zal genoeg zijn, dat zij door een wettelijk getuigenis betonen, dat zij van de professoren der theologie geëxamineerd en geapprobeerd zijn.
4. Wat stipulatie men gebruiken zal omtrent de dienaars, welke in de dienst te bevestigen zijn? Antwoord, zij zullen in de navolgende vraagstukken bewilligen. Ten eerste, of zij zich gevoelen van God en Zijner gemeente tot deze dienst wettelijk beroepen te zijn. 2. Of zij de Heilige Bijbelse Schrift voor het eeuwig Woord Gods en de volkomen leer der zaligheid houden, verwerpende alle ketterijen, daartegen strijdende. 3. Of zij bereid zijn hun dienst naar dezelve leer getrouwelijk te bedienen, en dezelve met een vroom leven te versieren. En zo zij iets strafwaardigs doen, zich der kerkelijke discipline onderwerpen.
5. Overmits de kerken niemand uit een andere plaats komende, zonder wettelijke getuigenissen tot de dienst ontvangen mogen, zo wordt gevraagd hoedanig een getuigenis die brengen zullen, dewelke uit zulke plaatsen komen, daar noch kerkeraad, noch

1) Handschrift Den Brielle A I.

classis is? Antwoord: Zij zullen van naastgezeten dienaren en andere geloofwaardige personen getuigenis brengen.

6. Of degene, die om een wettelijke oorzaak zijn dienst onderlaten heeft, zich tot alle tijden de beroepingen der kerken schuldig is te onderwerpen? Antwoord: Ja.

7. Of degene, die in prinsen en andere heren hoven de dienst des Woords betreden, ordentlijk en wettelijk, zowel als anderen zullen moeten beroepen worden, de belijdenis des geloofs en discipline onderschrijven, uit de bekwaamsten des hofgezins enigen tot ouderlingen en diakenen stellen op de classikale en synodale vergadering verschijnen, en zich naar anderer dienaren exempel het oordeel derzelve onderwerpen? Antwoord: Zij zullen alle deze dingen onderhouden en nakomen, en zovele degenen aangaat, die in gasthuizen of weeshuizen dienen, dezelve zullen ook gehouden zijn naar de kerkelijke ordinantie zich te reguleren.

8. Hoe men de schoolmeesters examineren zal? Antwoord: Overmits der steden gelegenheid verscheiden is, zo zal de classe letten, wat best hier in te doen en bij de overheid te verkrijgen zal zijn, opdat getrouwe en bekwame personen in de dienst gesteld worden.

9. Wat men doen zal met diegenen, die de dienaars, welke scheurmakers zijn, nalopen om hen te horen prediken? Antwoord: Men zal hen vermanen tot afstand en met gevoeglijke middelen wederom tot orde brengen.

10. Wat een dienaar doen zal, dewelke in een plaats gezonden wordt, daar nog eerst een kerk te vergaderen en ordening te stellen is? Antwoord: Hij zal enigen van de Godzaligsten, die de belijdenis des geloofs voor goed en oprecht bekennen, en zich beloven de kerkelijke discipline te onderwerpen, tot ouderlingen en diakenen bij provisie kiezen; door welk hulpe hij het Nachtmal des Heeren uitrichten zal.

11. Hoe men die dingen beslechten zal, dewelke ten dele kerkelijk en ten dele politiek zijn, gelijk vele in huwelijkszaken voorvallen? Antwoord: Men zal de overheid bidden, dat zij enige mannen verordene, door welker raad en autoriteit dezelve met de classe zullen geoordeeld worden.

12. Of de kerken die weinig ouderlingen hebben, geoorloofd is, de diakenen tot de kerkeraad toe te laten. Antwoord: Het is geoorloofd, zo dikwijls de kerkeraad hunlieder raad en hulp van node zal hebben; bovendien zullen zij ook ordinaarlijk daarbij mogen wezen, zo zij beide het ambt des ouderlingschaps en diakenschaps bedienen.

13. Of het niet nut is, dat in alle kerken een boek zij, in welke de namen dergenen die ten Avondmaal gaan, beschreven worden? Idem dergenen die getrouwd zijn? Antwoord ja; inzonderheid in de openbare kerken. Maar in de andere, die om de vervolging zich nog heimelijk houden, wordt hetzelfde vrijgelaten. Doch zo is het vooral raadzaam daar het zonder perijkel is, dat de namen der getrouwden opgeschreven worden.

14. Of het niet geraden is, dat men de armen, die vertrekken, behalve hun openbare getuigenisbrief, enige besloten missive geve, waarin, zo daar iets bijzonders is, het zelve aangetekend worde. Doch alzo, dat van dezelve missive, in de getuigenisbrief geroerd worde? Antwoord: Ja.

15. Of andere dienaren en ouderlingen dan de afgezondenen in de classe mogen verschijnen? Antwoord: Ja. En wanneer hun gevraagd wordt, zullen zij mogen advies geven, maar geen stem hebben.

16. Wat orde men houden zal in het aanvangen der Synode? Antwoord: Degene, die in de naaste Synode gepresideerd heeft, of zo hij niet tegenwoordig is, de dienaar der plaats, waar die Synode tezamen komt, zal een gebed doen tot verkiezing des praesidis, zijn bijzitters en scriba bekwaam. Daarna zal hij der afgezondenen brieven van kredentie afvorderen, en derzelve namen, alsook dergenen, die niet verschenen zijn, doen opschrijven, en alsdan zal de praeses met de meeste stemmen verkoren worden. Dit gedaan zijnde, zal de verkoren praeses een gebed doen tot de ganse aanstaande handel bekwaam; of der uitgeblevenen oorzaken wettelijk zijn, onderzoeken, en de instructies van een iegelijk afnemen. Daarna zal hij alle zaken ordelijk voorstellen; der ganse verzameling oordeel afvragen, de stemmen vergaderen, hoedanig der meesten gevoelen is, uitspreken, hetwelk de scriba optekenen en daarna overluid voorlezen zal, opdat het van allen bewilligd worde. Voorts zal men eerst die dingen verhandelen, die de leer aangaan, daarna de discipline en eindelijk de partikuliere zaken.

17. Of het niet raadzaam is, dat der gemeente, welke opgelegd is, bij advies harer classe de tijd en plaats der naaste partikuliere synode te bestemmen, van andere classes in tijds alle voorvallende of voorgevallen zwarigheden toegezonden worden. Alsook hetgeen in de classikale vergadering niet heeft kunnen beslecht worden; teneinde een iegelijke classe van te voren alle dingen naarstiglijk overlegge, eer zij tot de Synode komt? Antwoord: Het is gans geraden en men zal arbeiden, dat zulks in het werk gesteld worde.

18. Of het niet goed ware, dat in de Generale Synoden op de eerste dag der tezamenkomsten een predikatie uit Gods Woord gedaan, en een vasten geheiligd worde? Antwoord: Het is zeer goed, en de dienaar der plaats, waar de Synode vergadert, zal de vermaning doen.

19. Wat katechismus in de gemeenten gebruikt zal worden? Antwoord: In de Nederduitse gemeenten degene, die met de psalmen van Dathenus overgezet, en in de Waalse die met de Franse psalmen tot nog toe gedrukt geweest is. Het zal ook de Nederduitse gemeenten vrijstaan, een kort onderzoek des geloofs uit de katechismus tezamen getogen, en met de voorzeide psalmen van Dathenus gedrukt, te gebruiken, of die te onderwijzen, die zich ten Avondmaal begeven.

20. Of het nut zij de zondagse Evangelien den volke te verklaren? Antwoord: Het is raadzamer, dat niet hier en daar een stuk, maar een geheel boek des Ouden of Nieuwen Testaments uitgelegd worde; met dit onderscheid, dat men zulke boeken verkieze, die de gelegenheid der kerken meest bekwaam zijn.

21. Wat vragen men omtrent de doop gebruiken zal? Antwoord: Men zal bij de aangenomen vorm blijven; doch alzo, dat het vrij zal zijn, deze manier van spreken (de leer, die hier geleerd wordt), in de 2e vraag begrepen, te gebruiken of na te laten.

22. Of het niet raadzaam is, dat de ouders, die hun kinderen ten Doop presenteren willen, of de dienaars, of iemand van de ouderlingen tevoren aanzeggen? Antwoord: Het is gans raadzaam, teneinde men hierdoor mag weten, wat voor getuigen genomen worden, en of dezelve toe te laten zijn of niet, lichtelijker geoordeeld mag worden.

23. Of men de kinderen die te dopen zijn, allerlei namen geven mag? Antwoord: Het is wel vrij. Doch zal men naarstiglijk toezien, dat men zulke namen niet neme, die of God of Christus eigen zijn, als Emanuël, Salvator. Idem van enige ambten als Baptista, Engel, of die anders bijgelovig zijn.

24. Welke de bekwaamste zij, om aan te nemen degenen, die zich ten Avondmaal willen begeven? Antwoord: Zij zullen van de kerkeraad of anderszins van een dienaar en ouderling onderzocht worden. Daarna zullen zij betuigen, dat zij de leer voor oprecht bekennen, en dat zij zich der kerkelijke straf onderwerpen, hetzij in het openbaar na de predikatie, die tot voorbereiding ten Heiligen Avondmaals in de gemeente geschiedt, of in de kerkeraad.

25. Of het niet nut en raadzaam is, dat de dienaars des Woords, ouderlingen en diakenen voor de bediening des Avondmaals de

censure onder elkander gebruiken? Antwoord: Het is gans nut en raadzaam.

26. Of het niet raadzaam is, dat men voor de bediening des Avondmaals een predikatie doe, bekwaam om der menschen harten daartoe te bereiden? Antwoord: Zulks kan wel nuttelyk geschieden; doch zo zal een iegelyke gemeente hierin doen, hetgeen haar bekwaamst dunkt te wezen.

27. Of het nut is op de dag des Avondmaals van die materie een eigen predikatie te doen? Antwoord: Het is nut, tenware de ordinaire tekst hiertoe bekwaamelyk kon geduid worden.

28. Of men op de zelve namiddag in de katechismus voortvaren, of iets anders, dienende tot dankzegging, prediken zal? Antwoord: Het laatste kan wel nuttelyk geschieden, doch zal hetzelfde vrijstaan.

29. Of men het Avondmaal, staande, zittende, of gaande houden zal? Antwoord: De gemeenten zullen die wijze gebruiken, die haar de bekwaamste dunkt te wezen. Doch zal men het knielen nalaten, om de superstitie en het perijkel der aanbidding.

30. Wat woorden in de bediening des Avondmaals gebruikt zullen worden? Antwoord: Men zal bekwaamelyk de woorden, 1 Kor. 10 mogen gebruiken, daarbij voegende: Neent, eet, gedenkt, etc.

31. Of men terwijl het Avondmaal bediend wordt, iets uit de Heilige Schrift lezen, of psalmen zingen, of geen van beide doen zal? Antwoord: Het zal stichtelyk zijn, dat bij gebeurten psalmen gezongen en Gods Woord gelezen worde.

32. Of de heimelyke gemeenten gehouden zijn, de ordening van alle twee maanden het Heilig Avondmaal uit te richten, te onderhouden? Antwoord: Het staat zodanige gemeenten vrij hetzelfde te doen, als haar zulks best gelegen is.

33. Hoe men de vastendagen houden zal? Antwoord: De gemeente zal het gewoonlyk gebruik der spijzen, mitsgaders de handelingen tot dit leven dienende, onderlaten, en de ganse dag tot omtrent de avond toe het gehoor en lezen des Goddelijken Woords vurige gebeden en andere heilige oefeningen toebrengen.

34. Of het gebruik der orgelen in de tempelen te houden zij? Antwoord: Het wordt niet voor goed gehouden, inzonderheid voor de predikatie. Daarom de dienaars arbeiden zullen, dat hetzelfde, gelijk het een tijd lang geduld wordt, met de allereerste afgesteld worde.

35. Idem. Zolang iemand te houden is onderjarig te zijn, en onder de macht zijner ouden te staan? Antwoord: Een iegelyk

zal zich hierin voegen naar het recht en kostuum der stad of des lands, waar hij in woont.

36. Wat men doen zal wanneer de ouders, daar de kinderen onderstaan, zich onbillijk aanstellen, om derzelve huwelijk niet te willen konsenteren? Antwoord: De kerkeraad zal bezien wat de zodanigen te raden is, en of men aan de overheid verzoeken zal, om haar autoriteit hierbij tussen te stellen.

37. Of het geraden is, dat men trouwt op dagen, op welke een vasten geheiligd is, of het Avondmaal bediend wordt? Antwoord: Het is beter hetzelfde op andere dagen te doen.

38. Wat men die raden zal, die ter zulker plaatse woont, waar de overheid geen kennis draagt van overspel om een huwelijk ter oorzaak van die te scheiden? Antwoord: Dat die zich begeven tot zulke plaats, daar hij zulks met voorgaand wettelijk bewijs en getuigenis bekomen kan.

39. Hoe men met de hardnekkige zondaar zal voortvaren tot de exkommunikatie? Antwoord: Zo iemand om zijn hardnekkigheid van de gemeenschap des Avondmaals afgehouden zijnde, geen teken der boetvaardigheid bewijst, zal de dienaar in het openbaar de gemeente des zondaars hardnekkigheid te kennen geven, de zonde verklaren, mitsgaders de naarstigheit in het straffen, afhouden van het Avondmaal, en daarna menigmaal te vermanen, aan hem bewezen; vermanende de gemeente voor deze onboetvaardige zondaar te bidden, eer men tot de uiterste remedie der afsnijding zal moeten komen. Zodanige vermaningen zullen er drie geschieden. In de eerste zal de zondaar niet genoemd worden, opdat hij enigszins verschoond worde. In de tweede zal met advies der classis zijn naam uitgedrukt worden. In de derde zal men der gemeente te kennen geven, dat men hem, tenzij dat hij zich bekere, van de gemeenschap der kerk uitsluiten zal. Opdat zijn afsnijding, zo hij hardnekkig blijft, met stilzwijgende bewilliging der kerken geschiede. De tijd, die tussen de vermaningen gaan zal, zal in het oordeel des kerkerads staan.

40. Welke de bekwaamste forme der afsnijding zij? Antwoord: Hoewel verscheidene vormen voorgeschreven zouden kunnen worden, zo zullen nochtans de kerken deze navolgende met stichting mogen gebruiken: Geliefde broeders, wij hebben ulieden menigmaal verklaard, dat N. de zonde N. begaan heeft, dewelke, hoewel zij in zichzelf zwaar is en der kerke Gods zeer schandelijk, zo heeft hij nochtans dezelve door zijn hardnekkigheid groter gemaakt en verzwaard, dewelke zo groot is geweest, dat hij niettegenstaande hij dikwijls aangesproken en tot boetvaar-

digheid, zo in het bijzonder als in het gemeen in tegenwoordigheid veler getuigen vermaand is; nochtans nooit tot enig gevoel zijner zonde, en tekenen der boetvaardigheid heeft kunnen gebracht worden. Dewijl wij dan in het voorzeide ulieden vermaand hebben, dat gij God voor hem bidden en hem zijns ambts vermanen zoudt, en wijder te kennen gegeven, dat men, tenware dat hij zich bekeerde, tot de uiterste remedie der afsnijding zouden moeten voortvaren, en niemand van ulieden ons te kennen gegeven heeft, enig teken van leedwezen aan hem bevonden te hebben: zo is het om oorzake voorgemeld, dat wij hier in de Naam en met de macht onzes Heeren Jezus Christus vergaderd zijn, verklaren, dat N. buiten de gemeente Gods is, en van de hope der eeuwige zaligheid (zolang hij hardnekkig blijft) beroofd; en daarom zo van de gemeenschap der sacramenten, als van de zegeningen en weldaden Gods, die Hij Zijne gemeenten bewijst, uitgesloten en als een heiden en tollenaar te houden is. Eindelijk, wij geven hem, gelijk Paulus spreekt, de satan over, opdat (zo het mogelijk is), de wijsheid en kracht, zo des vleses als des satans, die hij te veel gehoorzaam geweest is, getemd en gedood zijnde, hij zichzelf de Heilige Geest onderwerpe en naar dezelve leve en alzo ten laatste de eeuwige zaligheid verkrijge. Ulieden mits deze vermanende, dat gij u van de gemene en onnodige konversatie met hem wilt onthouden, opdat hij beschaamd gemaakt zijnde, zich bekere.

41. Of afgezette dienaars, ouderlingen en diakenen, als zij door hun boetvaardigheid de gemeente genoeg gedaan hebben, wederom verkoren mogen worden? Antwoord: Zoveel de ouderlingen en diakenen aangaat, zal hetzelfde staan in het oordeel des kerkeraads; maar zoveel de dienaars belangt, zal van de classikale vergadering geoordeeld worden.

Volgen voorts andere kwesties van nieuws voorgesteld.

42. Of het niet goed ware om ketterijen te weren, bij der hoge overheid konsent, een gesprek tegen de papisten, wederdopers, en andere dwaalgeesten te houden? Antwoord: Men zal doen als geresolveerd is op de 25e vraag in de Synode te Dordrecht, anno 1578. En hetgeen daargezegd wordt alleen van de wederdoperen, zal verstaan en gebruikt worden over alle andere sekten. En is vrij gesteld de nood en gelegenheid zulks eisende, dat een iegelijke provincie en partikuliere synode en classe zal mogen met konsent der overheid openbaarlijk tegen de papisten en wederdopers disputeren. Doch zal zulks andere Synoden partikulier aangegeven worden, om derzelve advies te nemen van de vorm des disputatie en anderszins wat er toe behoort.

Men zal ook voorts hulp mogen zoeken tot deze disputatiën bij de naastliggende classen en synoden partikulier, ook in gans Nederland, daar men ze krijgen kan.

43. Wat men doen zal met een dienaar, op dewelke suspicie valt, van ongezondheid of onverstand in de leer? Antwoord: Degene, die hem suspekt houdt, zal met hem handelen; en zoverre dezelve dienaar hem niet genoeg doet, zo zal hij twee dienaren met hem nemen, en zo hij van zijn dwaling en onverstand overtuigd zijnde, hardnekkig blijft, zo zal men de zaak brengen voor de kerkeraad, dewelke hem vermanen zal in zijn opinie niet te volharden; zo hij daarentegen nochtans volhardt, zal de zaak met raad des kerkerads in de classe gebracht worden.

44. Of het niet goed ware corpus doctrinae te maken tegen alle ketterijen, om de eenvoudigen te helpen, en de leer des Evangelies te verbreiden? Antwoord: Een iegelijk gaven hebbende, zal een of meer boekskens de ene tegen de ene, de andere tegen de andere ketterij schrijven, of boekskens alrede daartegen geschreven, overzettten.

45. Of het niet goed ware, dat de Synode enige personen last gawe, die zo te eniger tijd vredehandeling voorgenomen mocht worden, met supplicatie vanwege de generale kerken aanhielden, dat toch geen afgoderij of superstitie wederom opgericht worde? Antwoord: Is goed gevonden dat de provincie daar de vredehandel voorgenomen zoude mogen worden, voor de gemene kerken arbeiden zal, en ook schrijven aan degenen, die bij en nevens zijne excellentie zijn zullen, der kerken toestaande, en vermanen hun ambt naarstiglijk te doen.

46. Of het niet goed is, des zondags na de predikatie openlijk en in het gemeen de boetvaardigen vergeving en de onboetvaardigen binding van zonden te verkondigen? Antwoord: Overmits de binding en ontbinding der zonden genoegzaam in de predikatie des Woords geschiedt, is daarom onnodig een eigen vorm daartoe in te voeren.

47. Of het niet goed ware te maken een zekere vorm van examen, over degenen, die tot de dienst des Woords aangenomen worden, overmits enigen zulks in te veel en enigen te weinig te doen gezegd worden? Antwoord: Is niet nodig geacht alle kerken aan een zeker formulier te verbinden. Zullen evenwel de examina niet lichtelijk, noch onachtzaamelijk, maar ernstig gedaan worden, in de bijzonderste hoofdartikelen der christelijke religie, en in de stukken, die van ketterijen allermeeest bestreden worden, naar diskretie van een iegelijke classe, welke niemand

dan die genoeg ervaren zijn, verordenen zal, om het examen te doen.

48. Of die predikanten, die eerst tot de dienst zullen aangenomen worden, niet behoren der gemeente, daar zij gekonverseert hebben, eerst voorgesteld te worden, gelijk met de ouderlingen en diakenen geschiedt? Antwoord: Ja, opdat zo iemand enige verhindering wist, waarom zulken tot de dienst niet behoorde te komen, dezelve voorstellen mochte.

49. Of het niet raadzaam is, dat degene, die in het predikambt te stellen, en in een andere plaats tot de dienst uit te zenden is, ter plaatse, daar hij geëxamineerd wordt, in de kerkeraad of classe, door handoplegging met vasten en bidden ontvangt? Antwoord: Ja.

50. Is aangegeven dat in het korte onderzoek gedrukt staat, dat er een God is in drie personen verscheiden, hetwelk onderscheiden behoort te zijn. Daarom zullen de drukkers vermaand worden hetzelfde te verbeteren.

51. Of het raadzaam is een persoon, gans blind zijnde, in de dienst des Woords te stellen; en wat men doen zal met degenen, die alrede daarin zijn? Antwoord: Neen, tenware dat uitnemende geleerdheid en gaven bij hem waren, en dan nog niet lichtelijk. En zoveel aangaat die alrede in de dienst zijn, zal de classe naarstig acht nemen of zij met stichting dienen; en zou wel nodig zijn, dat zij gesteld worden benevens anderen, die hun gezicht hebben.

52. Of het goed ware lezers te stellen, daar geen predikanten zijn? Antwoord: Men zal het niet lichtelijk doen. Maar in plaatsen, die verre gelegen zijn van de kerken, daar predikatie geschiedt, en daar het stichtelijk kan zijn, zal het geschieden mogen, doch met voorweten en advies der classe.

53. Hoe men handelen zal met de papen, die zich willen laten reformeren, als men ze van hun dienst niet wel opschorten kan, uit vreeze dat andere papen door de mindere overheid in hun plaats zouden mogen gezet worden? Antwoord: Men zal de papen, die hun superstitiën verlaten hebben, en recht begeren te leren, en eerlijk leven (hoewel zij nog in alles niet genoeg verstandig en geoefend zijn) een tijd liever dulden, dan de kerken in perijkel stellen. Zal evenwel naarstigheid gedaan worden, dat zij in alles genoegzaam bericht, zich tot de gemeente begeven en geëxamineerd worden, als ware dienaren Christi hun ambt recht te mogen doen.

54. Of een dienaar, met konsent der classe, van zijn gemeente ontslagen zijnde, van zijn classe ook niet ontslagen is, of dat

hij derzelve zijn dienst schuldig is te presenteren? Antwoord: Een dienaar, alzo ontslagen zijnde, is der classe niet verder gebonden, maar staat hem vrij elders te dienen, daar hij beroeping heeft.

55. Of iemand in de dienst van ouderlingschap of diakenschap mag verkoren worden, of verkoren blijven, wiens huisvrouw geen lidmaat der kerk is? Antwoord: Men zal bij de regel van Paulus blijven, zoveel mogelijk is. Evenwel, daar men het anders niet hebben kan, zal men de bekwaamsten nemen, niet-tegenstaande dat de vrouwen nog geen professie van religie gedaan hebben, opdat de kerk niet onbediend blijve.

56. Of het raadzaam ware het ambt der diakonessen weder in te voeren? Antwoord: Neen, om verscheiden inkonvenienten wille die daaruit zouden mogen volgen. Maar in tijden van pestilentie, of andere krankheden, zo daar enige dienst bij kranke vrouwen te doen is, de diakonen niet betamelijk, zo zullen zij die bezorgen door hun huisvrouwen, of anderen, daartoe bekwaam zijnde.

57. Of een dienaar niet terecht gesuspekteerd wordt, als hij personen trouwt, die hun huwelijk onordelijk van het bijslapen begonnen hebben. Ja, of men ze trouwen zal, eer zij met de overheid (wiens gebod zij overtreden hebben) verdragen zijn. Idem, als hij trouwt twee personen, waarvan de een professie van de religie doet en de andere niet? Idem, als hij doopt kinderen, welker ouders van religie vreemd zijnde, ook getuigen stellen, der religie niet toestaande? Antwoord: Op het eerste, dat het niet goed is de bevestiging der huwelijken uit te stellen. Daarom zal een dienaar na behoorlijke proklamatie voort mogen varen, waarmede de overheid in haar gerechtigheid niet wordt verhinderd. Doch zulke personen, lidmaten der gemeente zijnde, zullen tevoren vermaand, en naar kerkenordening gestraft worden. Op het tweede: dat de dienaars zullen arbeiden zulke huwelijken te verhinderen, zoveel mogelijk is; maar zo zij immers voortvaren willen, zal hij ze trouwen. Op het derde: Dat men de ouders gewinnen zal, zoveel mogelijk is, dat zij de dienaars aanspreken eer zij hun kinderen ten Doop presenteren, opdat zij van hun schuldige plicht, en ook om bekwame getuigen te zoeken, vermaand worden. En zullen de dienaars tegen deze en dergelijke onordeningen dikwijls hun predikatiën richten.

58. Of het raadzaam is een summa van de katechismus te maken? Antwoord: Men zal voor de kleine kinderen in de Latijnse scholen gebruiken het summa van de katechismus bij Beza beschreven en uitgegeven Graece et Latine.

59. Of het niet goed ware enige uitlegging op de katechismus in vorm van korte predikaties of anders voor de aankomelingen te maken? Antwoord: Ja, en is enige last daaraf gegeven.

60. Of het niet goed ware bij de overheid aan te houden, dat de ontheiliging des zondags, overdadige bordelen, en allerlei andere openbare misbruiken en zonden, strijdende tegen de eerste en tweede tafel der wet Gods, weg gedaan en geweerd worden? Antwoord: Ja, dewelke bij requeste geschieden zal, zowel bij de generale als partikuliere Staten van elke provincie.

61. Of het niet goed ware een algemene aalmoezen- en wees-ordening te maken? Antwoord: Ja, en is enigen opgelegd te beschrijven, en daarna met enige politieken te kommuniceren.

62. Of het niet goed ware het gesprek tegen de Luthersens te Maulbrun in de Paltz gehouden, in het Nederduits over te zetten? Antwoord: Is raadzamer gevonden het boek der theologen te Nieuwstadt contra formulam concodiae ab ubiquitous editam over te zetten; hetwelk enigen opgelegd is te doen.

63. Of het niet nodig is, volgende de voet van lofwaardige Synoden met voorgaand advies der overheid, alle ketters tegen de ware leer Christi strijdende, tot de Generale Synode te roepen? Antwoord: Het zal ditmaal blijven bij hetgeen boven op de tweeënveertigste vraag gezegd is.

64. Of het niet goed ware benevens de classikale verzamelingen ook enige jaarlijkse bezoeken der kerken aan te stellen; of inspektiores, of superintendenten te maken, doch met behoorlijke limitatie? Antwoord: Het is onnodig en zorgelijk; maar de classes en Synoden partikulier zullen haar ambt doen, volgende de kerkenordening artikel 30 en 34. En opdat niet alleen lang voorbedachte predikatiën van de dienaren in de classikale vergaderingen gedaan worden, zo zal het in de classis macht staan (als het nodig is) hun een tekst te geven, om des anderen daags een predikatie daarop te doen.

65. Of het niet goed ware, dat dezelfde dienaar niet twee maal na de anderen tot de Synode gezonden worde, opdat andere dienaars ook leren mochten? Antwoord: Het zal alle kerkeraden, classes en partikuliere synoden vrij staan tot de classes, Synoden partikulier en generaal te zenden uit hun kollegiën, die zij daartoe bekwaam vinden zullen naar hun believen.

66. Waar men de kosten vinden zal, die in de partikuliere en generale Synoden van de dienaren en ouderlingen gedaan worden, dewijl vele kerken die niet vermogen te dragen? Antwoord: Men zal verzoeken van degenen, die de kerkdienaars hun onderhoud geven.

67. Of het niet goed ware, een vastendag in te stellen, tegen dat de Synode Generaal vergaderen zal? Antwoord: Overmits het tot deze tijd in het openbaar niet zo stichtelijk geschieden kan, zo zal men het doen zo veel mogelijk is, in de classikale vergaderingen en kerkeraden, en de zaken met gebeden God de Heere vuriglijk bevelen.

68. Of het Avondmaal des Heeren gehouden zal worden ter plaatse, waar de Synode generaal of partikulier tezamen komt? Antwoord: Men zal doen naar de gelegenheid der kerken, en zo het te pas komt, het Avondmaal liever veertien dagen of drie weken vroeger of spader houden.

69. Of in de partikuliere en generale synode keurstemmen behoren te hebben degenen, die niet gedeputeerd zijn? Antwoord: Neen; maar zullen advies mogen geven tot opening der zaken; als boven in de vijftiende vraag gezegd is.

70. Alzo aangegeven is, dat enige mindere vergaderingen somtijds kontrarie besluiten dan in meerdere verordend is, waaruit onordening en ongelijkheid der kerkenbediening spruit, is gevraagd of het niet goed ware, dat de akten van de mindere vergaderingen op de meerdere gebracht werden om te examineren; als het kerkenboek in de classe, en het classisboek in de partikuliere synode? Antwoord: Neen, maar om hierin te voorzien, wanneer iemand zulks verneemt, die zal naarstigheid doen, dat het gebeterd worde door partikuliere vermaningen; of zo het niet helpt, door de autoriteit van meerdere vergaderingen.

71. Of de ouderlingen van kleine stedekens en dorpen om kosten te sparen, wel uit de classe mogen blijven? Idem, of om derzelve oorzaken wille niet genoeg zou zijn, dat een dienaar en een ouderling uit elke classe op de partikuliere synode kwamen, wanneer dezelve zulks goed vond? Antwoord: Neen. Maar men zal volgen het 30e en 34e artikel der kerkenordering. En dewijl hierin bij velen gebrek is, zal dat gebeterd worden, hetwelk lichtelijk geschieden zal kunnen, zo zij spaarlijk in de samenkomsten leven.

72. Alzo in Holland in maart laatstleden een plakkaat van de Staten uitgegeven is, dat de schoolmeesters van de classe geëxamineerd zullen worden, is gevraagd, waarin het examen geschieden zal? Antwoord: In de zuiverheid des geloofs en bekwaamheid tot de dienst.

73. Of de lidmaten der kerken vrij staat te drukken en te verkopen, boeken, die met ketterijen of met enige onstichtelijke lichtvaardigheid besmet zijn. Antwoord: Het is niet geoorloofd

74. Waarvoor men de doop van de vagebonden priesteren hou-

den zal? Antwoord: Dewyl zij macht hebben om te dopen volgens de regelen der roomse kerk, zo zal de Doop, bij hen bediend (hoewel zij uit hun plaatsen verdreven zijn), niet weder herhaald worden. Maar de doop van de monniken en dergelyken, die geen macht hebben om te dopen, volgens dezelve regelen, zal van gene waarde gehouden worden.

75. Waarvoor de doop der wederdopers te houden is, wanneer iemand tevoren niet gedoopt zijnde, van hen in zijn ouderdom gedoopt wordt, of men zulk een tot de ware religie komende, schuldig is met een nieuwe Doop aan te nemen? Antwoord: Men moet eerst vernemen, wat vorm de wederdopers gebruiken in hun doop, en of dezelve alle enerlei is.

76. Alzo aangegeven is van een, die drijft, dat men in het Avondmaal het brood niet tot sneden behoort te snijden, maar van gehele broden te breken, is gevraagd wat daarvan te houden is? Antwoord: Men zal blijven bij het gebruik der Nederlandse kerken, en die kontrarie doen, vermanen van hun opinie af te staan.

77. Of het toegelaten zij (gelijk aangediend is bij sommigen te geschieden) het brood voor de bediening des Avondmaals gesneden of gebroken in stukken ter tafel te brengen? Antwoord: Het zal in de tegenwoordigheid der gemeente gebroken worden.

78. Of men, wanneer het Avondmaal gehouden wordt, de kranken, professie van de religie doende en lang te bed gelegen hebbend, het Avondmaal tot hun huizen aandienen zal mogen, bijzonder, zo daar enige vorm van kerken verzameld is? Antwoord: Neen, want men zal de sakramenten niet uitrichten dan in de gemene verzameling, ter plaatse, daar de gemeente ordinaarlijk tezamen komt.

79. Is bij die van Wezel gevraagd, of in die kerken daar het gebruik van kranken het Avondmaal te geven aangenomen is, of ook ter plaatse, waar alleen een deel der kerk op de ene en een deel op de andere tijd ten Avondmaal gaat, de dienaar, die het Avondmaal bedient, altijd schuldig is mede te kommuniseren? Antwoord: Een dienaar zal zich altijd zo christelijk gedragen, dat hij telkenmale mede kommuniseren mag, als hij het Avondmaal bedient, opdat hij de kommunikanten met zijn goed exempel voorga.

80. Op wat wijze de melaatsen ten Avondmaal des Heeren toe te laten zijn? Is geantwoord: Dat men ze zal laten kommuniseren, of in een hoek des tempels alleen, waar het geschieden kan; of aan de gemene tafel ten allerlaatste.

81. Alzo de lijkpredikatiën niet aangenomen werden, is gevraagd

of men de dankzegging bij de begrafenis der doden, staande achter in de katechismus, voortaan in de druk niet achterlaten zal? Antwoord: Men zal de drukkers zulks vermanen te doen.

82. Of de ouderlingen in het aanvangen huns dienstes, de kerkenordening zullen onderschrijven? Antwoord: Zij zullen in de kerkeraad beloven de kerk te helpen regeren achtervolgende de kerkenordening voorschreven, en deze hun belofte in het kerkenboek geschreven zijnde, is geen onderschrijving van node.

83. Of het raadzaam is, dat twee personen, wezende ooms kinderen, of in gelijke graad, elkander trouwen? Is geantwoord: Neen: Ten eerste om de ergernis der zwakken wille, die daaruit ontstaat. Ten tweede, om der eerbaarheid wil. Ten derde, omdat de vriendschap te beter tot andere geslachten mag uitgespreid worden. Ten vierde, omdat het strijdt tegen het gebruik meest aller gereformeerde kerken.

84. Of enige proklamaties van huwelijken in de openbare kerk geschieden mogen in de week buiten de zondagen? Antwoord: De uitroepingen zullen gedaan worden op drie verscheidene zondagen; tenware grote dringende nood, waarvan de kerkeraad oordelen zal. Behoudens, dat de dienaars in Holland hierin niet veranderen zullen zonder voorweten hunner overheid.

85. Hoe men handelen zal met een persoon, doende professie der religie, die tegen voorgaande vermaningen zich door de papen heeft laten trouwen, met een persoon, die van zijn natuurlijke broeder tevoren misbruikt is geweest? Antwoord: Indien zulk een vermaand zijnde, zich niet bekeert, zal hij gekommuniceerd worden; en zijn bekering zal dan blijken, als hij de persoon, die hij wettelijk (mits bloedschande) niet hebben mag, verlaat. Maar zo hij zich bekeert, zal hij met behoorlijke rekonsiliatie opgenomen worden.

86. Of een gezet of man door het bijslapen ener maagd of weduwe, daaraan verbonden is om die te trouwen, volgens Exod. 22 : 16 en Deut. 22 : 28. Antwoord: Het ware te wensen zoveel de maagd aangaat, dat de wet Gods in het gebruik ware, namelijk, wanneer de vader die geschonden dochter geven wil en de gezet zijns zelfs is, dat zij alsdan elkander te huwelijken hadden, of immers, dat de dochter haar huwelijkse gaven van de gezet ontving. Maar naardien kontrarie usantie in de politie de overhand genomen heeft, zo kan men niet wel anders oordelen ter tijd toe, dat de magistraat hierop andere wetten gemaakt zal hebben. Zoveel de weduwen aangaat, is geantwoord, dat bijslaping zonder beloften geen verbinding maakt.

87. Een persoon, beslapen hebbende een dochter, wier zuster

hij naderhand heeft getrouwd, vraagt of hij aan de eerste of aan de tweede verbonden is, of dat hij geen van beiden hebben mag? Is geantwoord, dat hij geen van beiden behoort te hebben, mits bloedschande. Maar de overheid behoort haar ambt te doen.

88. Of een man zijner huisvrouw zuster, of broeders dochter, daaraf zijn huisvrouw moeje was, mag trouwen? Antwoord: Neen.

89. Of het geoorloofd is te trouwen de weduwe van dien, wiens zuster men tevoren ten huwelijk gehad heeft? Geantwoord: Het kan niet eerlijk geschieden.

90. Of de consciëntie desgenen, die een heimelijke belofte gedaan heeft, welke hij niet begeert, of hem dient te houden, daarmede genoeg ontlast is, dat de overheid met hare ordonnantie de heimelijke belofte van onwaarde verklaart? Antwoord: Zij zijn te vermanen, die zulks doen, maar zodanige beloften verbinden de consciëntie niet tot volbrenging des huwelijks; bijzonder daar de overheid de heimelijke beloften verboden heeft.

91. Of degenen, die ordelijk naar de regel Christi geëxkommuniceerd zijn, en met hen de kinderen, die ze winnen gedurende de exkommunikatie buiten het verbond zijn? Antwoord: Neen.

92. Of hetgeen in het 63e artikel der kerkenordening van de openbare verzoening; idem hierboven partikuliere kwestie 39, van het openbaar voorstellen des naams voor de exkommunikatie gezegd wordt, te verstaan is van een openbare aktie, in de kerk voor alle toehoorders in het gemeen, of voor de gemeente alleen? Antwoord: Het wordt verstaan van al degenen, die tot het gehoor komen.

93. Hoe men de kamerspelen, die in de zesentwintigste vraag te Dordrecht onstichtelijk geoordeeld zijn, wren zal mogen? Antwoord: Een iegelijk zal zijn overheid voorhouden, de inkonveniënten, die daaruit volgen; en bidden daarin te remediëren.

94. Of een ouder in de dienst zijn medehelper, nog jong in de dienst des Woords zijnde, vermanende en straffende met recht als heerschappij gebruikende, beschuldigd mag worden? Antwoord: Neen. Daarom de ander de vermaning gehouden zal zijn te ontvangen.

95. Of de kanoniken en andere geestelijke personen (zo men ze noemt) tot het Avondmaal mogen aangenomen worden, behoudende hun beneficiën, dekeniën, proostiën, doch zonder superstitie of afgoderij, en of zij daarna tot het ouderlingschap of diakenschap aangenomen mogen worden? Antwoord: Zij zullen tot verzaking aller superstitiën en tot recht gebruik hunner goe-

deren vermaand worden, hetwelk doende zij van de gemeenschap des Avondmaals niet afgehouden mogen worden, maar tot het ouderlingschap en diakenschap zullen zij niet toegelaten worden, dan met grote voorzichtigheid.

96. Of een Synode partikulier, over een afwezende ouderling zo strengelijk mag besluiten, dat hij tot de Synode Generaal, zonder exkuse aan te nemen, zou moeten gaan, zonder dat een ander in zijn plaats zou mogen gezonden worden? Antwoord: Neen, maar om inkonveniënten te schuwen, is raadzaam gevonden, dat de partikuliere Synode een kerk noeme, dewelke naar haar diskretie een ouderling uitzenden zal.

97. Of degenen, die in het ambt der overheid zijn, mogen tot ouderlingen en wederom ouderlingen tot overheden genomen worden? Antwoord: Het ene ambt verhindert het andere niet.

98. Of niet een classe macht heeft te retrakteren hetgeen zij bevindt in de voorgaande classe tegen de Synode Nationaal besloten te zijn? Antwoord: Zij is niet alleen machtig, maar ook schuldig te doen.

99. Of bastaarden tot de dienst des Woords, ouderlingschap en diakenschap toegelaten mogen worden? Antwoord: Dat er geen redenen zijn, waarom het niet geoorloofd zou zijn mits hebbende behoorlijke gaven.

100. Of het stichtelijk is, dat de huisvrouwen en dienstknechten van de lombards tot het Avondmaal toegelaten worden? Antwoord: De huisvrouwen voor de dienaren der gemeente verklarende, dat haar de handel haars mans mishaaft, zo men haar merkt eenvoudig en vroom te zijn, zullen zij toegelaten worden. Maar de knechten, dewijl zij vrijheid hebben om iets anders te doen, zolang zij in dezelve dienst blijven, zullen niet toegelaten worden.

101. Of het nodig is de personen tot het ouderlingschap en diakenschap gedenomineerd zijnde, de overheid te presenteren, om daaruit de helft te verkiesen, of de gedenomineerde personen te bevestigen? Antwoord: Gelijk de benoeming kerkelijk is, alzo is ook de verkiesing. En de overheid professie doende van de religie, is mede begrepen onder de gemeente, dewelke de benoemde ouderlingen en diakenen, volgende het 15e artikel der kerkenordering, voorgesteld worden. Evenwel, indien de overheid hierop dronge, en de kerken in perikel van twist of andere inkonveniënten mocht komen, zal men christelijk bedenken, hoever men de overheid hierin ter wille zal zijn, en dat met advies der classe en Partikuliere Synode.

102. Of niet (de nood eisende) de Synode Partikulier van een

provincie extra-ordinaarlijk tezamen moge komen, om van gemene zaken der provincie met elkander te spreken, zonder prejuditie van de ordinaire tezamenkomsten? Antwoord: Ja.

103. Waarvoor te houden zijn de konsistoriën, die buiten de behoorlijke tijden, of extra-ordinaarlijk alzo gehouden worden, dat niet al de lidmaten derzelve daartoe geroepen worden? Antwoord: Zij zullen niet gelden, maar de gehele kerkeraad zal mogen veranderen wat alzo onbehoorlijk gedaan is, en als tot de ordinaire vergaderingen ter behoorlijker tijd allen ontboden zijn, die daartoe behoren, hoewel zij niet allen komen, zal van waarde zijn, hetgeen in zulke vergaderingen besloten is.

104. Wat men doen zal, wanneer de classe oordeelt, dat een dienaar te transfereren is, en die dienaar of kerk appeleert, of verwacht moet worden de beroeping en samenkomst der Synode Generaal? Antwoord: Hij zal blijven ter tijd toe, dat de Partikuliere Synode de sententie der classe approveert; en alsdan zal de transferatie voortgaan, ter tijd toe in de Nationale Synode daarvan kennis genomen en anders geoordeeld is.

105. Wanneer men geen ouderlingen vinden kan, die zich ontledigen kunnen om op de partikuliere of generale Synode te gaan, wat alsdan zal te doen staan? Antwoord: Men zal naarstigheid doen, dat enigen gaan, en zo zij niet gaan, zullen zij gecensureerd worden.

106. Of in het examen der dienaars des Woords het oordeel van de leer, zowel bij de ouderlingen en diakenen als bij de dienaren staan zal? Antwoord: De ouderlingen en diakenen zullen wel aangaande het examen des levens en wandels stemmen hebben, zowel als de dienaars. Maar zo veel de leer belangt, zullen zij advies mogen geven, maar de dienaars alleen stemmen hebben.

107. Of het nodig zij van de afgestorven lidmaten der kerk of ook anderen, die geen professie gedaan hebben, register in de kerkeraad te houden? Antwoord: Neen, maar het zal in het gemeen der overheid bevolen worden.

108. Of het oorbaar is dat de classikale vergaderingen altijd op één plaats gehouden worden, of dat ze bij gebeurte omgaan? Antwoord: Zij zullen bij gebeurte omgaan zoveel mogelijk is.

109. Of het niet goed is, dat de ouderlingen bij de propositie mede zijn, zowel van degenen, die uit de scholen komen, als die niet gestudeerd hebben? Antwoord: Ja, zo zij daartoe vakeren kunnen.

110. Of de professoren der theologie in de classikale vergaderingen hunner residentie verschijnende, wanneer van de leer

gehandeld wordt, mede behoren stemmen te hebben? Antwoord:
Ja.

111. Hiermede zijn de partikuliere kwestien geëindigd, dewelke (alsook die in de voorgaande synode beantwoord zijn), de kerken, hare dienaren, ouderlingen en diakenen dienen zullen voor goede regelen, raad en bericht, dewelke een iegelijk nuttelyk gebruiken zal, zonder lichtvaardiglyk daaraf te wijken of tegen te doen, totdat zij van een andere synode zouden mogen veranderd worden.

Actum te Middelburg, de 21e juni anno 1581.

Onder stond:

ARNOLDUS CORNELII,
Praeses Synodi.
MICHAEL PANNELIUS,
Synodi electus Scriba.
HENRICUS CORPUTIUS,
Minister ecclesia Dordranena.
MARTINUS LYDIUS.
RUDOLPHUS VELTIUS.
JOANNES GEROBULUS.